

Подальші пошуки та розвиток наукових досліджень продовжилися в 20–30-ті рр. ХХ ст., що було пов'язано з впровадженням національної політики щодо національних меншин України, але розгляд цих питань та докладний аналіз зазначених праць дослідників періоду першої світової війни передбачається зробити в наступному дослідженні.

Таким чином, огляд історичних досліджень кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. показав, що в цей період відбувалося активне накопичення фактичного матеріалу з історії німецької колонізації Південної України, але тільки деякі дослідники починали вдаватися до його критичного аналізу, головним чином, така спроба була зроблена в роботах Г. Г. Писаревського та О. Клауса, хоча всі дослідження представляли велику наукову цінність і залишаються актуальними для сучасного часу.

¹ Писаревский Г. Г. Из истории иностранной колонизации в России в ХVІІІ в. (по неизвестным архивным документам). – М., 1909. – 340 с.

² Лепехин И. Дневные записки путешествия доктора и Академии наук адъюнкта Ивана Лепехина в 1768–1769 году. – СПб., 1771; Гмелин С. Г. Самуила Гмелина путешествие по России. Ч. II. С начала августа 1769 по 5 июля 1770 года. – СПб., 1783; Паллас И. С. Петра Симона Палласа путешествие по разным провинциям Российского государства. Ч. III. Половина вторая 1772 и 1773 годов. Перевел Василий Зуев. – СПб., 1788; Georgi J. I. Bemerkungen elne Reise im Russischen Reich im Jahre 1772 von Jon. Jottl. Georgi. – I-er Band. – St. Petersburg, 1775.

³ Боровой С. Я. А. А. Скальковский и его работы по истории Южной Украины // Записки Одесского Общества Истории и Древностей. – О., 1960. – Т. 1 (34). – С. 176.

⁴ Скальковский А. А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1730–1823 гг. – Одесса, 1836–1838. – Ч. 1–2.

⁵ Он же. Опыт статистического описания Новороссийского края. – О., 1851–1853. – Ч. 1–2.

⁶ Там же. – О., 1851. – Ч. 1. – С. 256.

⁷ Там же. – С. 260.

⁸ Фадеев А. М. Воспоминания А. М. Фадеева 1790–1867. – О., 1897.

⁹ Павлович В. Екатериноставская губерния: материалы для географии и статистики России, собранные членом Генерального штаба: В 2-х т. – СПб., 1862.

¹⁰ Там же. – С. 184–189.

¹¹ Абросимова С. В. Немцы Приднепровья и отражения их общественно-культурной деятельности в рукописном собрании Днепропетровского исторического музея (ХІХ – начала ХХ вв.) // Украина – Германия: экономическое и интеллектуальное сотрудничество (ХІХ–ХХ вв.). Материалы междунар. науч. конф. Днепропетровск 2–3 октяб. 1997 г. В 2-х т. – Д., 1998. – Т. 1. – С. 17.

¹² Там само. – С. 17.

¹³ Писаревский Г. Г. Из истории иностранной колонизации в России в ХVІІІ в. (по неизвестным архивным документам). – М., 1909. – С. VI.

¹⁴ Клаус А. Сектаторы – колонисты // Вестник Европы. – 1868. – Т. 1–4.

¹⁵ Он же. Наши колонии. Опыты и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России. – СПб., 1869. – 568 с.

¹⁶ Там же. – С. 1.

¹⁷ Там же. – С. 3.

¹⁸ Там же. – С. 3.

¹⁹ Там же. – С. 7.

²⁰ Там же. – С. 7.

²¹ Там же. – С. 117; Додаток II. – С. 31–33.

²² Там же. – С. 149.

²³ Клаус А. Указ. соч. – Додаток II. – С. 32–40.

²⁴ Велицын А. А. Немцы в России. Очерки исторического развития и настоящего положения немецких колоний на Юге и Востоке России. – СПб., 1893.

²⁵ Писаревский Г. Г. Указ. соч. – С. VI.

²⁶ Велицын А. А. Указ. соч. – С. 1–2; 32.

²⁷ Багалей Д. И. Колонизация Новороссийского края и первые шаги его по пути культуры / исторический этюд. – К.: Киевская старина, 1889. – 112 с.

²⁸ Багалей Д. И. Заселения Південної України і перші початки її культурного розвитку. – Х.: Союз, 1920. – 110 с.

²⁹ Писаревский Г. Г. Указ. соч. – С. 1–27.

³⁰ Там же. – С. 28–44.

³¹ Там же. – С. 44–181.

³² Переселение прусских меннонитов в Россию при Александре I. – Ростов-на-Дону, 1917.

³³ Штах Я. Очерки из истории современной жизни южнорусских колонистов. – М., 1916.

³⁴ Бондарь С. Д. Секта меннонитов России. – Пг., 1916.

³⁵ Линдеман К. Э. Прекращение землевладения и землепользования поселен-собственников. Указы 2 февраля и 13 декабря 1915 г. И 10, 15 июля и 19 августа 1916 г. И их экономическое состояние южной России. – М., 1917.

Валентина Бекетова

КРАЄЗНАВЧА ПРОБЛЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ “ИСТОРИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК”

М. С. Грушевський в своїх спогадах зазначав, що товсті російські журнали “протягом всього дореволюційного століття слугували головною культурною стравою російської інтелігенції, можна сказати, головним культурним фактором її духовного та громадського життя”. До таких літературно-історичних часописів належав і “Исторический вестник”, що видавався в Санкт-Петербурзі в 1880–1917 рр. За 37 років було видано

452 числа (книжки), об’єднані у 150 томів. Більше 25000 публікацій з історії Російської імперії та інших регіонів світу різних періодів, але все же переважно ХVІІІ – поч. ХХ ст., увійшли в це довготривале видання, перерване революційними подіями і частково смертю Бориса Борисовича Глінського (продовжувача і учня першого редактора журналу Сергія Миколайовича Шубинського).

Журнал мав до 13000 (у 1914 р.) передплатників від столиці до найзабутих куточків імперії. Його передплатували більшість російських бібліотек. Тільки в місті Катеринославі, судячи зі штампів на томах "Исторического вестника", що у повному обсязі зберігаються в фондах та науковій бібліотеці Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького, журнал отримували Катеринославська міська публічна бібліотека, бібліотеки громадських зборів, службовців Катерининської залізниці, духовної семінарії, інших навчальних закладів та військових частин. П. О. Куліш, мешкаючи у 1893 р. на хуторі Ганіна Пустинь (Мотронівка) під Борзною Чернігівської губернії, в одному з своїх листів повідомляв, що з журналу він отримував "Исторический вестник" та "Русское обозрение". З листування редактора журналу випливають імена його передплатників, зокрема тих, хто мешкав у Катеринославській губернії. Це лікар М. С. Лобас з Павлограда, Борис Нечасов з с. Лукіївни Катеринославського повіту та І. В. Фрейз с. Софіївки того ж повіту, О. В. Червінка – жінка колишнього катеринославського віце-губернатора В. К. Луцького, що мешкала в Катеринославі, та ін. Як згадувала жінка М. О. Булакова, на книжкових полицях у кабінеті письменника поряд з томами творів Мольєра, Анатолія Франца, Золя, Стендаля, Гете, Шиллера, стояли декілька комплектів "Исторического вестника".

У значній мірі така популярність журналу зумовлювалась публікацією в ньому матеріалів з історії різних регіонів Російської імперії та інших країн, велика увага до місцевої історії, культури, побуту, традицій, що подавались в "Историческом вестнике" у вигляді спогадів, спостережень, оглядів-нарисів пам'ятників та пам'ятних місць, музеїв, приватних колекцій старовини, повідомлень щодо діяльності місцевих архівних комісій, наукових товариств, а також життєписів різних місцевих діячів тощо, написаних доступною мовою, "легких за формою та викладенням", – як неодноразово зазначав сам редактор журналу.

Серед цих публікацій одне з провідних місць належить матеріалам з історії та культури України. І це не випадково, адже вже під час підготовчої роботи щодо видання нового історичного журналу С. М. Шубинського у його починанні підтримали видатні діячі історичної науки та журналістики, які працювали в Україні, зокрема в Києві, Харкові, Одесі, Ніжині, а також українські історики та літератори, що мешкали в Петербурзі і входили у відому "українську громаду". Таким чином, в "Историческом вестнике" співробітничали: М. І. Костомаров, Д. Л. Мордовцев (Мордовець), Д. І. Багалій, М. І. Петров, Д. І. Яворницький (Еварницький), О. І. Кирпичников, В. В. Данилов, О. Ф. Хойнацький, М. Г. Попруженко, І. О. Лінніченко, П. В. Годубовський, І. Ф. Павловський та ін.

Прихильне ставлення до журналу М. І. Костомарова мало вирішальне значення для С. М. Шубинського. Докладно питання ролі Костомарова у становленні "Исторического вестника", його взаємовідносин з редактором і публікації статей вченого на сторінках журналу розглянув у своїй праці О. І. Киян. Але поза увагою дослідників залишилось питання висску "Исторического вестника" в увічнення пам'яті та реконструкцію біографії й наукової діяльності М. І. Костомарова. Саме в "Историческом вестнике" були надруковані цінні дослідження, спогади, листи, архівні документи, які розкривали окремі суттєві аспекти життєвого та творчого шляху цього видатного історика, котрого пов'язували з С. М. Шубинським тісні і дружні стосунки ще з початку 1870-х рр., коли він співробітничав в журналі "Древняя и новая Россия". В листах Костомарова і Шубинського, які збереглися як в архівах Києва, так і Санкт-Петербурга, розкривається творча лабораторія вченого, з'ясовуються деякі спірні питання їх взаємовідносин. Зокрема, О. І. Киян в своїй статті зазначав, що Костомаров писав статті для журналу "Дневная и новая Россия" на замовлення редактора і тільки з приводу різних поточних подій. Проте з їх листування стає зрозумілим, що Шубинському приходилось задовольнятися тим, що пропонував йому Костомаров. В одному з листів на прохання редактора повідомити йому назву чи хоч би короткий зміст (резюме) чергової статті для "Исторического вестника", Костомаров пише: "Вы на меня надегаете как римский полководец, очертивший круг на земле около сирийского царя и требовавший решительного ответа сирийца, прежде чем выступать из круга. Я не могу никогда обязаться то или другое писать, а еще более к тому или иному сроку. У меня такая натура, что если меня принудят к подобному себя связанию, то мне мерзостно то было, которое бы я испытал с любовью при совершенной свободе. Довольно того, что я слово даю вам не пропустит "Исторический вестник" без предложения первого годного бы печатанию в нем моего сочинения. А как же я могу обязаться заглавием, да еще в такие сроки, когда у меня нет под рукою материала и уже с начатком набросок!". А на прохання Костомарова надрукувати в "Историческом вестнике" рецензію на книгу В. Б. Антоновича Шубинський запевняє його: "Как городничий, войдя в церковь, где нельзя было уронить яблоко, нашел себе место, так и вы в историческом журнале всегда можете посторонить других и найти себе страничку, другую". В іншому листі редактор вибачається за непорозуміння з приводу запропонованої Костомаровим для публікації в журналі повісті Т. Г. Шевченка "Нешасний". Саме Шубинським одразу після смерті Костомарова був написаний і надрукований в "Историческом вестнике" великий, змістовний, насичений цінним фактичним матеріалом некролог вченому, де було підкреслено, яку величезну втрату понесла вітчизняна наука з кончиною цього видатного діяча.

Очевидно, саме через М. І. Костомарова відбулося знайомство з редактором "Исторического вестника" Д. І. Яворницького, який починаючи з 1886 рр. співробітничав в журналі, надрукувавши 15 статей, багато

III. Джерелознавчі галузі знань

різноманітних повідомлень з історії запорізького козацтва та Катеринославської губернії¹³. В свою чергу, редакція журналу підтримала вченого морально, надрукувавши три рецензії на його монографію, та матеріально, регулярно виплачуючи йому гонорари за статті. Добре відомо, яку неocenну роль в подальшій науковій діяльності Д. І. Яворницького відіграла доброзичлива рецензія П. М. Полевого на його першу працю "Запорожжє в остатках старини и преданиях народа" (СПб., 1888), що була надрукована в "Историческом вестнике" у грудні 1888 р., одразу після виходу книжки з друку.

Для популярності "Исторического вестника", особливо в перші роки його видання, важливе значення мала участь в ньому знаного майстра історичного белетристики, талановитого популяризатора історичних знань Д. Л. Мордовцева, який походив зі старовинного українського роду, на чому спеціально наголосив один з його перших біографів Б. Б. Глинський, автор ювілейно-біографічної статті до 50-річчя літературної діяльності Д. Л. Мордовцева, надрукованої, зокрема в тому ж "Историческом вестнике"¹⁴. З 10 публікацій Д. Л. Мордовцева в "Историческом вестнике" для теми даного повідомлення представляє цікавість його нарис "Под небом України", де автор висловлює свої міркування щодо подальшої долі українського народу, які відбиваються у наступній алегорії: "Грустно, однако, думать, что северный ветер, холодное весние которого становится замстно ошутительным в последнюю четверть нашего столетия под теплым небом Украины, может внести останавливающую свободный рост стужу в природу и душу украинца. Пусть лучше живет в нас надежда, переходящая в уверенность, что народы с богатой историей в их прошедшем, и своеобразною культурою и творчеством духа в настоящем – в будущем не постигнет печальная участь таких вымирающих, не имеющих своего исторического прошлого и своего творчества, народностей, как мордовская, зырянская, черемисская, чувашская и иные, вымирающие типы которых разыскиваются теперь этнографами и антропологами чуть ли не с таким же успехом, с каким разрываются скифские и иные могилы..."¹⁵.

З цими думками перегукуються і надруковані в "Историческом вестнике" спогади В. І. Модестова, який у 1867–1877 рр. працював у Київському університеті завідувачем кафедри римської словесності. Він зазначав, що саме в Києві потрапив у якусь незвичну "нову атмосферу": "...чувствовалось в городе присутствие не только университета, но и духовной академии, высшего учебного заведения с богатым прошлым и умственными силами далеко не последнего разбора; заметна была также умственная деятельность и вне академии и университета – между учителями гимназий, кадетского корпуса и семинарии, в археографической комиссии, видно было, что в городе есть и неофициальные ученые, есть любители местной истории, археологии, и притом люди, для которых наука была важна не только сама

по себе. Но и как орудие борьбы за свою народность, за сохранение ее особенностей"¹⁶.

Щодо внеску "Исторического вестника" в розроблення історіографічної проблематики, зокрема стосовно української історичної науки, слід згадати вміщені в ньому (крім вище названих) численні змістовні біографічні статті, спогади, ювілейно-некрологічні нариси щодо А. О. Скальковського, М. І. Петрова, В. С. Іконікова, П. О. Куліша, М. П. Драгоманова, О. М. Лазаревського, А. І. Кирпичникова, В. І. Гошкевича, а також критико-бібліографічні статті та рецензії на їх твори та праці Д. М. Бантиша-Камєнського, Д. І. Дорошенка, М. С. Грушевського, В. Б. Антоновича, Д. І. Багалія, М. В. Довнар-Запольського та багатьох інших істориків, які висвітлювали питання української історії.

Пильну увагу "Исторического вестника" привергали також історичні періодичні видання, що виходили в Україні: праці різних наукових товариств, губернських вчених архівних комісій, учбових закладів. Особливу цікавість редакції викликала доля журналу "Киевская старина". Практично, вперше в російській історіографії саме "Исторический вестник" об'єктивно висвітлює на своїх сторінках історію цього видання¹⁷, підкресливши виняткову роль Ф. Г. Лебединцева на посту редактора і видавця журналу, охарактеризувавши внесок "Киевской старини" у розроблення історії України, і зазначивши, що журнал – "це багата скарбниця, яка довго ще не буде вичерпана; це широка програма, яка намічає для майбутніх дослідників України шляхи та мету..."¹⁸.

Вищезазначені історіографічні матеріали, які знайшли місце на сторінках "Исторического вестника", є яскравим свідченням активізації громадсько-політичного та культурного життя, національного руху в Україні в кінці XIX – на початку XX ст., що відбивалася і у бурхливому розвитку національної історіографії, краєзнавства ("родиноведение"), які спирались на діяльність окремих місцевих ентузіастів, громадських діячів, серед яких були як професійні історики, так і аматори старовини, колекціонери, беззастережно виддані і заоханені в українську історію, народ, місцеві традиції.

З перших чисел "Исторического вестника" українська проблематика не сходила з його сторінок. Щорічно в журналі друкувалося декілька статей, повідомлень, заміток, інформацій з історії, етнографії, культури України. Не можемо не зазначити і той факт, що Україна сприймалася видавцями, редакторами і авторами журналу згідно з імперською ідеологією і політикою лише як географічне поняття, одна з провінцій імперії, що було характерно для тодішнього стану історичної науки і суспільної думки взагалі. Поряд з назвами "Україна", "українці", здебільшого в статтях зустрічаються – "Малоросія", "малоросіяни", "Південний край", Південно-західний край", або просто назва тієї чи іншої губернії. Не дивлячись на це, цінність надрукованих в "Историческом вестнике" краєзнавчих матеріалів не зникається. Увага до етнографічних досліджень, висвітлення по-

добиць культури, повсякденного життя та побуту різних прошарків населення окремих місцевостей України надають публікаціям журналу актуальність і сьогодені.

Хронологічно краєзнавчі матеріали, надруковані в "Историческом вестнике" охоплюють історію з найдавніших часів (археологічні знахідки) до початку ХХ ст. і містять інформацію щодо історії, географії, етнографії, культури та побуту Катеринославської, Київської, Новоросійської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської, Чернігівської губерній, Подолії, Волині, Буковини. Здебільшого публікації журналу були присвячені історії війни, громадсько-політичного та національно-визвольного руху, церкви, освіти, науки та культури.

Виявлено значення матеріалів в "ИВ" і введено їх в науковий обіг частковою допомогою наявності чотирьох систематичних покажчиків, що охоплюють зміст журналу з 1880 до 1911 рр. (СПБ., 1891, 1896, 1908 та Пг., 1915). Але не завжди вже у назві статті визначено, про яку саме місцевість або персоналій йде в ній мова, тому для пошуку потрібне ретельне ознайомлення і вивчення всіх 150 томів журналу, систематизація його публікацій у вигляді покажчика українознавчих, краєзнавчих матеріалів. Зокрема, нами здійснено виявлення, огляд і систематизація матеріалів "ИВ" щодо історії Катеринославської губернії (біля 100 публікацій)¹³, чверть з яких, як вже зазначалося, пов'язані з ім'ям Д. І. Яворницького.

Незміцну увагу редакція журналу приділяла історії міст і містечок України. На сторінках журналу знайшли місце статті, спогади та повідомлення щодо 1000-річчя відкриття Чернігова та Севастополя (Херсонеса); 100-річчя з дня заснування Миколаєва, Одеси, Катеринослава, описи пам'яток та святинь Києва, Острога, Лубен, Львова, Вінниці, Херсону, Переяслава, Галича та ін.

Історія Харківської губернії здебільшого представлена в "ИВ" матеріалами з історії громадсько-політичного руху, революції 1905 р., що знайшло відображення вже в назвах статей: М. Л. Шаховський "Крестьянские волнения в Харьковской губернии в 1902 г." (1906. – № 1. – С. 124–151) та "Смутное время в Харькове" (1907. – № 2. – С. 511–545); М. М. Иванов "Военная вспышка. (Отрывок из воспоминаний о смутном времени в Харькове)" (1909. – № 2. – С. 612–629); П. А. Антропов "Харьковский погром в 1872 году" (1905. – № 5. – С. 462–476); М. М. Мазуренко "Первая харьковская университетская история" (1907. – № 9. – С. 879–891) та ін. Подібні матеріали журналу висвітлювали також події кінця ХІХ – початку ХХ ст. в Київській та Полтавській губерніях, Одесі, Севастополі, Нікополі (Катеринославська губернія) тощо.

Значна частина матеріалів журналу присвячена історії музейної справи. На сторінках журналу представлена своєрідна хроніка музейного будівництва в Росії і Україні, від формування приватних колекцій старовини та раритетів до упорядкування експозицій і відкриття для широкої публіки губернських, міських та інших му-

зеев у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Публікації журналу містять відомості про музеї Київського університету, церковно-археологічний музей Київської духовної академії, український музей В. В. Тарновського в Чернігові, Волинське церковно-археологічне дачно-охоронище, музей святого Володимирського братства у Володимирі-Волинському, Городецький музей Волинської губернії барона Ф. Р. Штейнгеля, приватний археологічно-історичний музей О. М. Поля та Катеринославський обласний музей ім. О. М. Поля, Одеський музей історії та старовини, Керченський та Херсонський музеї, музей оборони Севастополя, археологічний музей графа Бобринського у містечку Сміла Черкаського повіту Київської губернії та ін.

Окремі матеріали "ИВ" висвітлюють історію українського театру, навчальних закладів, наукових товариств, храмів в різних регіонах України.

Чи не найчисельнішими, як вже було частково наголошено, були публікації персоналічного характеру, що, по-перше, відповідало певній політичній редакції "ИВ", а по-друге, – відбивало стан історичного краєзнавства, для якого, як на наш погляд, цікавість до так званої біоісторії була притаманна на всіх етапах її розвитку. Тільки по Катеринославській губернії на сторінках "ИВ" вийшли публікації щодо біографій понад 20 осіб (М. Д. Мізю, О. А. Ган, О. П. Блаватська, В. П. Желіховська, В. В. Святловський, О. М. Поль, О. І. Єгоров, Г. О. Залюбовський та ін.). Вміщені в "ИВ" некрологи, ювілейно-біографічні статті, мемуарні та епістолярні матеріали про місцевих діячів, які працювали на ниві історії, літератури, журналістики, освіти, культури, громадського життя України, знайомили широку громадськість з життєвим та творчим шляхом непересічних особистостей, увічнюючи їх пам'ять і створюючи своєрідну джерельну базу для подальшого вивчення місцеві історії через персоналій.

Таким чином, аналіз краєзнавчих українознавчих публікацій "ИВ" дає всі підстави поставити на чергу денну питання щодо упорядкування відповідного систематичного покажчика для якомога повнішого використання їх у дослідницькій практиці. Це стосується і інших російських історичних журналів.

¹ Грушевський М. С. Споми́ни. – К., 1988. – № 12. – С. 122.

² Лист П. О. Куліша до М. В. Шаховського. 1893 р. // ВР РНБ (Санкт-Петербург), ф. 847 (Шаховської М. В.), од. зб. 129, арк. 5.

³ Архів С. М. Шубинського. Листи // ВР РНБ (Санкт-Петербург), ф. 824, оп. 1, № 93, арк. 207, № 94, арк. 14; № 95, арк. 106–107, 121–122.

⁴ Белозерская-Булгакова Л. Е. Воспоминания. – М., 1990. – С. 139.

⁵ Лист С. М. Шубинського до М. І. Петрова від 24 червня 1879 р. // ІР НБУВ, ф. 111, № 13624, арк. 10 зв.

⁶ Киян А. И. История Украины на страницах журнальной исторической периодики второй половины XIX – начала XX веков: Автореферат дис. на соиск. уч. степ. к. и. н. – К., 1991;

Він же. Співробітництво М. І. Костомарова в історичних журналах пореформенної Росії // УДЖ – 1990. – № 4. – С. 63–73.

⁷ Борисов В. К. Біографія Н. І. Костомарова // ИВ. – 1899. – Т. 77. – № 9. – С. 1048–1049; Корсаков Д. А. Памяти Н. И. Костомарова // ИВ. – 1885. – Т. 21. – № 7. – С. 157–166; *Він же.* Николай Иванович Костомаров в его отношениях к Константину Дмитриевичу Кавелину // ИВ. – 1917. – Т. 149–150. – № 7–8. – С. 157–166; *Неслуховский Ф. К.* Из воспоминаний // ИВ. – 1890. – Т. 40. – № 4. – С. 153–177; *Писарев М. Н.* Памяти Н. И. Костомарова // ИВ. – 1911. – Т. 125. – № 7. – С. 134–152; *Полевой П. Н.* Историк-идеалист // ИВ. – 1891. – Т. 43. – № 2. – С. 501–520; *Попов А. И. Н. И. Костомаров* – преподаватель Ровенской гимназии. (По архивным данным Ровенского реального училища) // ИВ. – 1917. – Т. 147. – № 3. – С. 716–735; *Юдин П. Л.* К биографии Н. И. Костомарова (Письмо графа Орлова к М. Л. Кожевникову) // ИВ. – 1903. – Т. 94. – № 11. – С. 562–564; *Він же.* Н. И. Костомаров в ссылке // ИВ. – 1905. – Т. 100. – № 4. – С. 136–153; *Він же.* К биографии Н. И. Костомарова // ИВ. – 1908. – Т. 112. – № 6. – С. 81–988; *Языков Д. Д.* Учено-литературная деятельность Н. И. Костомарова // ИВ. – 1885. – Т. 20. – № 6. – С. 677–687.

⁸ *Киян О. І.* Співробітництво М. І. Костомарова в історичних журналах пореформенної Росії.

⁹ Лист М. І. Костомарова до С. М. Шубинського від 15 жовтня 1881 р. // ВР РНБ (Санкт-Петербург), ф. 874, оп. 1, од. зб. 19, арк. 240.

¹⁰ Лист С. М. Шубинського до М. І. Костомарова від 15 березня 1880 р. // ІР НБУВ, ф. 22, № 305, арк. 1.

¹¹ Лист С. М. Шубинського до А. Л. Костомарової, січень 1881 р. // ІР НБУВ, ф. 22, № 422, арк. 1 зв.

¹² [Шубинський С. Н.] Николай Иванович Костомаров: (Некролог) // ИВ. – 1885. – Т. 20. – № 5. – С. 1–16.

¹³ *Бекетова В. М.* Переписка Д. И. Яворницкого с С. Н. Шубинским // Исследования по археографии и историко-коведению отечественной истории XVI–XX вв. – Д., 1990. – С. 135–147; Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / Укл.: Абрисимова С. В., Перкова А. І. та ін. – Д., 1997. – С. 619–626, 853.

¹⁴ *Глинский Б. Б.* Литературная деятельность Д. Л. Мордовцева: (По поводу ее пятидесятилетия) // ИВ. – 1905. – Т. 99. – № 2. – С. 579–608.

¹⁵ *Мордовцев Д. Л.* Под небом Украины // ИВ. – 1884. – Т. 18. – № 12. – С. 537.

¹⁶ *Модестов В. И.* В Казани и Киеве (1867–1877) // ИВ. – 1885. – Т. 22. – № 11. – С. 334–335.

¹⁷ *Данилов В. В.* Литературные поминки // ИВ. – 1907. – Т. 109. – № 7. – С. 205–212; *Він же.* Рецензия на кн. Систематический указатель журнала “Киевская старина” (1882–1906) / Сост. членами комиссии: И. Ф. Павловским, В. А. Щепотьевым, А. А. Явойским и студентом Б. Д. Чигринцевым. Изд. Полтавской архивной комиссии. // ИВ. – 1912. – Т. 130. – № 12. – С. 1258; Лебединцев Ф. Г. (Некролог) // ИВ. – 1888. – Т. 32. – № 5. – С. 509; [Полевой П. Н.] “Киевская старина”

Ежемесячный исторический журнал. Пятый год издания // ИВ. – 1887. – Т. 27. – № 1. – С. 211–213. Підпис: П. П., По поводу приостановления “Киевской старины” // ИВ. – 1888. – Т. 31. – № 1. – С. 263–264.

¹⁸ *Данилов В. В.* Литературные поминки. – С. 211.

¹⁹ *Бекетова В. М.* Історія Катеринославщини на сторінках журналу “Исторический вестник” // Зб. рефератів доп. обласної наук.-практ. конф. з іст. краєзнавства. – Д., 1990. – С. 85–86; *Вона же.* Журнал “Исторический вестник” та його місце в історичній науці кінця XIX – початку XX ст.: Автореферат дис. на здоб. наук. ступ. к. і. н. – Д., 1993.

Олеся Дродовська

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ Й КРАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ ЖУРНАЛУ “ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ” (Самбір, 1931–1939 рр.)

У 20–30-х рр. XX ст. на західноукраїнських землях, зокрема, в Галичині, було засновано низку краєзнавчих музеїв, що існували завдяки ентузіазму та невтомній праці й любові до рідного краю їх засновників та співробітників. Це бережанський музей “Бережанщина”, колонійський – “Гудульщина”, перемишльський – “Стривіттор”, сокальський – “Сокальщина”, стрийський – “Верховина”, сяноцький – “Лемківщина”, яворівський – “Яворівщина” та ін. На музеї поклалися надзвичайно важливі й відповідальні культурницькі та політичні завдання: збереження культурних надбань українського населення регіонів, донесення до широкого загалу відомостей про історію рідного краю, особливості архітектури, мови, етнографії тощо, а також декларування самодостатності українського народу на противагу польській державній асимілятивній політиці.

Одним із перших поміж зазначених музеїв постав самбірський музей “Бойківщина”. Його організатори – члени однойменного статутного товариства у Самборі (до речі, діяльність саме цього товариства стала взірцем

для наслідування засновникам згаданих раніше регіональних краєзнавчих музеїв). Ініціатором та першим головою цієї інституції був адвокат Володимир Гуркевич, який (як зазначається у некролозі, опублікованому у ч. 10 за 1938 р. “Літопису Бойківщини”) “як людина високої освіти розумів вагу національної культури й вартість національної традиції”. Цікаві факти про історію заснування товариства і музею “Бойківщина” подає Михайло Скорик у нарисі “В десятиліття існування Товариства та Музею “Бойківщина” в Самборі” (Літопис Бойківщини. – 1938. – Ч. 10. – С. 1–18). “І ось при нагоді. – пише автор, – на паперовій серветці, в каварні повстає така декларація: “Повітовий музей в Самборі – приступаю в члени. Самбір 24.7.1927, в Гігієні діялося, година 10.40 вечером. Др. Гуркевич, Др. Кобільник, Курчак, Др. Лавровський, Яновський, Нижанковський. Під вражінням хвилини всі підписані вибираються до проф. Івана Филипчика, будять здивованого в ночі, втаємничують і вертають обладвані першою добичкою до Музею. [...] На другий день організовується друга “екс-